

tárért, pontosabban: az olvasókért tevékenykedők érdekében tesz. Jó munkaeszköz lesz, képes a könyvtárügy határterületén dolgozók eligazítására is. Emellett a könyv a szép könyvek közé tartozik.

Remélhető, hogy a kézikönyv szerkesztői továbbra is megtalálják a legjobb szerzőket, és a kiválasztottak kötélnék is állnak. A Sallai–Sebestyén utáni új kézikönyv megjelentetését talán az hátráltatta leginkább, hogy a témák iránt elkötelezett szakértők és az őket közös munkára serkentő szerkesztők nem találkoztak össze – de ez a gond már a múlté. Várjuk a folytatást, a további köteteket. Én mindenesetre megveszem a saját példányomat ...

Haraszti Pálné

Könyvtárosok kézikönyve

Minden tudományos diszciplína, minden szakma természetes törekvése, hogy egy-egy kutatástörténeti korszak végén kézikönyvben összegezze azokat az ismereteket, amelyeket a következő generációk számára átadásra hasznosnak minősít. Ugyanakkor ki is jelöli azokat a kutatási, illetve alkalmazási területeket, ahol további tennivalókat lát. Az ilyen összegző jellegű művek természetes módon állandó és heves kritikának vannak kitéve, hiszen a szakma képviselői külön-külön is, és csoportonként (iskolánként) is véleményt formálnak róla, máshova tennék a hangsúlyokat, más ismereteket ítélnék érvényesnek vagy éppen elhagyhatónak.

A kézikönyvek kiadóinak szempontjából kevesebb a gond. A kiadó, jelen esetben az Osiris Kiadó a kialakított kiadási stratégiája mentén vagy vállalja a kézikönyvek kiadását, vagy nem, illetve vagy felvállalja a kézikönyvek megíratásának áldatlan feladatát, vagy inkább más műfajokban éri el nyereségét. Az Osiris Kiadó komoly erőfeszítéseket tesz régóta, hogy az ezredvégi magyar tudomány több diszciplínája vegye a fáradságot saját kézikönyvének megteremtésére még akkor is, ha a szakmán belül – így a könyvtáros szakmán belül is – vita van arról, hogy szükséges-e egyáltalán éppen most kézikönyvet írni. Józan kiadói pragmatizmus az, ha azt mondja egy vezető, hogy igen, kellenek az ilyenek, legfeljebb lesz javított kiadás, amelynek példányait legalább a szakma tagjai, jelen esetben pedig még a könyvtárak is megvesznek.

Lépünk azonban közelebb a könyvtáros világhoz, ennek új kézikönyvéhez. A szerkesztők szerint ideje volt új összegzést készíteni. Igen, elképzelhető olyan érvrendszer, amelynek mentén meggyőzhető a könyvtárosok jelentős többsége erről. A bevezetőben én ezeket az érveket bővebben fejtettem volna ki. A könyv, a könyvtár és a könyvtáros megváltozó/zott szerepéről lenne Horváth Tibornak is bővebb mondandója. Az előszó arról nem szól, hogy kinek írták ezeket a tanulmányokat (azzal egyébként nem értek egyet, hogy egy kézikönyvben esettanulmányokat mutassanak be). A magyar olvasónak, akinek jó, ha vannak ismeretei a könyvtáros világról? A leendő könyvtárosoknak szánták tankönyvül? A gyakorló könyvtárosok segédkönyve lesz? A könyvtártudomány állapotát szerették volna

felmutatni? Azt hiszem, kicsit mindegyik szempontnak meg akartak felelni. A következő kérdés az, hogy ezt a szándékot hogyan sikerült megvalósítani?

Az előszóban említik a szerkesztők, hogy a könyvtártudomány kétszáz éve nevezi magát tudománynak. Biztosan lehet ezt is mondani. Nem tudom, hogy tudomány-e valami, ami annak nevezi magát, vagy tudományos munkának számíthat-e az, amelyet mások neveznek annak, de még nincsen elkülönült tudományos diszciplína, amit úgy neveznek, mint ahogy majd egyszer saját maga. A kérdés azonban ennél a mondatnál sokkal komolyabb: az antikvitástól kezdve mindig gondolkodtak minden olyan dologról a könyvtárakkal kapcsolatosan, amiről ma mi itt töprengünk. Akkor nem nevezték könyvtártudománynak, de még fontosabb, hogy nem is szánták annak. A könyvtár ugyanis maga a rendszerezett gyakorlat, amely gyakorlat során kialakult egy róla szóló tudomány, amely tudomány belső erjedésnek indult. Ilyen minden tudomány. Baj csak akkor van, ha a már a gyakorlattól távol lévő tudományos kérdés alapján szeretne valaki gyakorlati problémák megoldásában tájékozódni. Vagy akkor, ha a gyakorlat (jelen esetben a könyvtári világ) túlságosan is gyakorlati kérdéseket produkál állandóan (változó kérdéseket), amely kérdésekre gyakorlati választ kell találni, és elképzelhető, hogy tudományos, elméleti válasz is adható. A sorrend azonban nem felcserélhető vagy ha igen, akkor nem igazodik el a könyvtárban a könyvtáron kívül senki.

Az önállósult tudománynak van számos egyéb jellemzője, amelyek közül az egyik sztereotip: van ő maga, és vannak a segéd tudományai. A „Bevezetés az X tudományba” kurzuson elfogadható talán az ilyen didaktikus szempont, de egy kézikönyvben nem szerencsés ennek szelleme. A tudományfilozófia ugyanis önálló tudomány, és nem a könyvtártudománnyal azonos. Még csak nem is az információ tudomány a könyvtártudomány. Horváth Tibor önmagában véve színvonalas – stílusában azonban számomra nehezen olvasható, „túl tudományos” – eszmeifuttatása nem a könyvtártudomány alapjairól szól, hanem arról, amit ezzel kapcsolatosan a szerző olvasott. Nem tudom eldönteni, miért éppen ezeket a szerzőket, ezeket a témaköröket említi. Úgy tűnik, hogy a „Néhány tudományrendszer” azért került ide, mert a szerző erről olvasott. Természetesen nem lehet senkitől számon kérni, hogy amit Alfredo Serrai egy nyolc kötetes, összesen 11.000 oldalas összegzésben közreadott (az említett fejezethez tartozó rendszerekről a kezdetektől a XVIII. század végéig), azt a könyvtártudományról írt fejezet szerzője mind ismerje, és főképpen nem azt, hogy idézze is, említve valamennyi volt elképzelést. De azt sem hallgathatom el, hogy minden alfejezettel kapcsolatban az a határozott érzésem, hogy az elmúlt évtizedekben olvasott könyvek sokféleségének tükörképét kaptuk vissza egy olyan elrendezésben, amelynek a könyvtárossághoz nincsen sok köze. Kiváló, felkészült, művelt, szinte ideális könyvtáros lehet valaki anélkül, hogy hallott volna a metron és logon problémájáról vagy akkor, ha a szöveg mibenlétének filozófiai problémáit történetesen egy esztétától vagy egy filozófustól tanulja meg, netán akkor is, ha ezekről egy esztétikai vagy egy filozófiai kézikönyvben olvas (ha érdeklí). Amint azt a kézikönyv utolsó vitáján szóban is elmondtam: nem a tanulmány a rossz, hanem az, hogy egy könyvtáros kézikönyvben jelent meg. A kívülálló számára ugyanis azt sugallja, hogy a könyvtártudomány alapja az, amit egy szigorú szerkesztő a Filozófiai Szemlében vagy egy logikai, esztétikai, irodalomtudományi stb., stb. lapban azért nem fogad el közlésre, mert nem eléggé

fegyelmezett a gondolatmenete, csapong tudományterületek között. A szerző azonban kiváló olvasottságú könyvtáros.

A bibliometria fejezet sincsen a helyén. A könyvtáros kézikönyvben erről egy maximum 5–10 oldalas fejezet kell, rövid történeti bevezető után a definíció, és néhány oldal arról, hogy használható-e a könyvtáros gyakorlatában (mint ahogy igen), és milyen szempontból. Ehhez nem kell terjengős esettanulmány, amelynek konklúziója leírható néhány oldalon. Marton János felkészült ennek a rövid fejezetenek a megírására, de nem tudom, hogy kerül egy könyvtáros kézikönyvbe éppen a Magyar Tudományos Akadémia Szegedi Biológia Központja. Gondolom azért, mert a szerző sokáig ott dolgozott.

Tószegi Zsuzsanna fejezete már olyan, amelyet egy könyvtár szakos hallgató kezébe lehet adni, mert olyan ismereteket nyer belőle, amelyek hasznára lesznek munkája során. Kézikönyvbe illő fejezet, a századvég kiadvány- és dokumentumtípusait valóban megismerhetjük belőle. Nemtelen lenne a történeti bevezetésben olvashatókkal kapcsolatosan kritikát megfogalmazni. Szerencsésebb lett volna ezt a bevezetést, általában valamennyi fejezet történeti részét egyetlen nagyobb történeti fejezetben megírtni az egyes korszakok kutatóival, mint ahogy a legtöbb olasz, francia, német és angol kézikönyvben is így van. A történeti rész alfejezeteinek rendje azonos lehetett volna a három tervezett kötet szerkezetével. Fontos lett volna azonban legalább a fejezet végén megjelölt bibliográfiai ajánlásban megemlíteni a legfontosabb magyar nyelvű monográfiákat. Éppen Tószegi fejezeténél ilyen lehet például a Jakó–Manolescu latin írástörténet (Bp. 1987. Európa), de sok más példa is hozható a kötetből.

Ferenczy Endréné fejezete a könyvtár gyűjteményéről hasonlóan hasznos, mint az azt megelőző. Tudom, hogy lehet ma már más szellemben is beszélni a gyűjteményről. A gyűjtemény azonban létezik, és ezeket a munkafolyamatokat, amelyeket a fejezet szerzője bemutat, el is kell végezni.

Végezetül egy paradoxonról: hogy ti. a könyvtárosok, akik arról ismertek, hogy tudják a címleírás szabályait, mennyire hanyagok tudnak lenni, ha szakíróvá válnak. A legkevesebb az, hogy azokat a hibákat sem javították ki a szerkesztők, amelyeket a szóbeli megbeszélésen figyelmükbe ajánlottam. A szerzők keresztnévét hol kiírták, hol nem, a kiadó nevét hol megadták, hol nem. Az oldal jelölésére az *o.* meglehetősen suta, nem is szokás. Szakirodalmi ajánló irodalomban nem kell a teljes könyv oldalszáma stb. Nagyobb gondom ezzel az ajánló irodalommal az, hogy nagyon egyenetlen, nem egységes elvek szerint említenek valamit az egyes fejezetek szerzői. Az egyik helyen megkapjuk Marton János személyi bibliográfiáját, a másikon az alapvető monográfiákat sem említik. Ez kifejezetten szerkesztői probléma.

Végezetül el kell még mondanom azt a meggyőződésemet, hogy a következő kötetek a tartalomjegyzék tanúsága szerint legalább olyan színvonalúak lesznek, mint az első kötet két utolsó fejezete. Így összességében a kiadó szándéka szerint egy használható kézikönyvvel gyarapodunk.

Monok István